

Yayın Geliş Tarihi/Submission Date 19.12.2017

Yayına Kabul Tarihi/Acceptance Date 17.03.2018

Savaş ÇAĞLAYAN*, Asiye KEMİK**

Kırdan Kente İç Göç Süreciyle Kadınların İş Yaşamına Katılımları ve Sonuçları

Participation and Results of Women in Business Life Through Internal Immigration Process from Rural to Urban

ÖZET

Kırdan kente yapılan iç göç hareketi beraberinde pek çok sonuçları getirmektedir. Bu sonuçlardan yalnızca bir tanesi olan göçmen kadının ücretli iş gücüne katılması, aile içinde pek çok değişikliğin meydana gelmesini sağlayabilecek gücü içinde barındırmaktadır. Bunların başlıcaları ise; ekonomik anlamda bir geliri olan kadının aile bütçesine olan etkisi ve kırdan geleneksel aile işçisi olarak çalışan aynı zamanda geleneksel ev işlerinin yapımını üstlenen kadının, kırdan kente iç göç ile birlikte ücretli iş gücünde çalışmaya başlamasıyla, aile içindeki ev işlerine eşlerinin dahil olmalarıdır.

Bu durum ise kırdan kente iç göç sonrasında kadın ve erkek arasındaki ilişkilerde kırdan kıyasla daha eşit ilişkilerin var olduğu algısını uyandırmaktadır. Ancak içinde bulunmuş olduğumuz toplumun ataerkil olduğu gerçeğinden yola çıkılırsa bu algının kimi zaman yanılgı olduğu gerçeği ile karşı karşıya kalmaktayız. Çünkü kadının ekonomik anlamda para kazanıyor olmasının kazanılan paranın kontrolü söz konusu olduğu zaman kadını ekonomik anlamda her zaman özgür kılmadığı pratiklerle karşılaşırken aynı zamanda ev içindeki işlere erkeklerin dahil olmasının çoğu zaman ataerkil pratikler çerçevesinde gerçekleştiği gerçeği ile karşı karşıya kalınmaktadır. Dolayısıyla bu çalışma ile kırdan kente iç göç ile birlikte ücretli iş gücüne katılan kadınların ve ev işlerine erkeklerin dahil olmasının bireylerin zihninde yaratmış olduğu eşitlik düşüncesinin yanılgı olabileceği ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: Göç, İç Göç, İstihdam, Göçmen Kadın, Kadın Emegi.

* Yazışılan Yazar/Correspondence Author Dr. Öğr. Üyesi, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyoloji Bölümü, Muğla/Türkiye. savascaglayan@yahoo.com.

** Sosyolog.

ABSTRACT

The internal migration from rural to urban brings many results. Only one of these reason is that the participation of migrant woman into the wage labor force make many changes in the family. The main ones are that the influence of women on the family budget, which is an economic income, causes the involvement of husbands in domestic household affairs.

This leads to the perception that there are more equal relations between men and women in the relations between men and women after the internal migration from the village to the city. However, we are confronted with the fact that sometimes this misconception is an mistake if we come from the fact that the community we are in is patriarchal. It is because the fact that women are earning money in economic terms -when the control of the money is paid is encountered in practices that women have not always freely afforded in economic terms, while at the same time they are faced with the fact that participation of men in house work often takes place within patriarchal practices. Hence, this study will deal with the fact that participation of wives in paid labor and participation of men in housework, along with internal migration from the village to the city, may be an illusion of equality in the minds of individuals.

Keywords: Migration, Internal Migration, Employment, Migrant Women, Female Labor.

Giriş

Geçmişten günümüze kadar farklı kuramlar ve varsayımlar aracılığıyla göç olgusu, göçün neden ve sonuçları tanımlanmış ve pek çok kuramsal model geliştirilmiştir. Geliştirilmiş olan kuramsal modeller ve tanımlamaların her biri ise göçün farklı boyutlarına değinmektedir. Dolayısıyla bir kuramı diğerinden ayrı düşünmek imkânsızdır. En geniş anlamıyla ‘insan hareketliliği’ şeklinde tanımlanan; insanlık tarihi kadar eski ve çok boyutlu bir olgu olan göç kavramının, yalnızca fiziki bir yer değiştirmeyi değil aynı zamanda sosyo-ekonomik ve kültürel bir yapıdan diğerine geçişi de ifade ettiğini belirtmek gerekmektedir.

Genellikle iş bulmak amacıyla yapılan kırdan kente iç göç hareketinde göçmen bireyler sosyalleşme örüntüleri, psikolojik, ekonomik anlamda pek çok yeni durumlarla karşılaşır. Karşılaşmış oldukları bu yeni durumlar bazı problemleri de beraberinde getirebilmektedir. Örneğin; kamu sektöründeki daralmalar ve istihdam olanaklarının azalışı nedeniyle ailelerin gelir seviyesi düşmekte dolayısıyla geçim yükü artmaktadır. Gelir seviyesinde meydana gelen düşüşün telafisinde ise kadının aile içindeki emeğinin rolü artmaktadır.

Kırda ücretsiz aile işçisi olarak çalışan kadının kente geldikten sonra ücretli iş gücünde çalışmaya başlaması ise ekonomik anlamda kadını daha özgür kılabilirken tam tersinin olması da mümkündür. Dolayısıyla paranın kontrollünün aile içinde kimde olduğu önemli bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Kırdan geleneksel ev işlerinin sorumluluğunu yüklenen kadının kente geldikten sonra ücretli iş gücüne katılmasıyla birlikte ev içindeki görev paylaşımı noktasında eşlerinin ev işlerine dahil olmasıyla birlikte sorumluluğunun hafiflediğini söylemek mümkün iken bu durumun tam tersinin olabileceği ve kadınların sorumluluklarının iki katına çıkabileceğini söylemek de mümkündür. Bu bağlamda söz konusu ev işleri noktasındaki görev paylaşımının hangi pratikler çerçevesinde gerçekleştiği dikkate

alınmalıdır.

1-Türkiye'nin İç Göç Tarihine Kısa Bir Bakış

Göç olgusunun özünü oluşturan 'bir yerden bir yere hareket' eylemi, göçü sosyal, ekonomik, kültürel, siyasî, coğrafi ve diğer birçok açıdan ele almayı zorunlu kılmaktadır. Dolayısıyla temel olarak göç, 'belirli zaman veya mekândaki hareketlilik' anlamına gelebilse de belirli bir ekonomik, sosyal, siyasî, kültürel, ailevi ve diğer sebeplerin de ürünüdür. Aynı zamanda yine belirli bir ekonomik, sosyal, siyasî, kültürel ve diğer neticelerin de sebebi durumundadır. Dolayısıyla göçün hem sebep hem de sonuç olması bağlamında tarımda dönüşüm ve sanayileşme; istihdam ve işsizlik, yoksulluk ve kentleşme, nüfus artışı ve konut politikaları, aile yapısı ve terör çerçevesinde gelişen sosyal yapı gibi temel sosyal, kültürel, ekonomik, siyasî ve diğer alanlarda sosyal politika ile olan ilişkisi ortaya çıkmaktadır (Taşçı, 2009:178-179). Dolayısıyla tek bir tanımı mevcut olmayan göç kavramını; ekonomik, siyasal, sosyal ve kültürel sebeplerden dolayı insanların bulunmuş oldukları bir yerden, başka bir yere hareket etmelerine verilen genel bir isim ya da evrensel bir olay şeklinde tanımlamak mümkündür (Koçak ve Terzi 2012: 164).

İç göç kavramı ise, belli bir ülke içinde herhangi bir yerleşim yerinden (kent, kasaba, köy vb.) bir diğerine yerleşmek maksadıyla yapılan bir hareket biçiminde tanımlanmaktadır (Keleş, 1998: 40-63). Türkiye'de 1950'li yıllarda toplumu etkileyen bir olgu olarak ortaya çıkan iç göç hareketleri 1950'lerden önceki dönemlerde de farklı yoğunluklarda var olmuş olan bir gerçekliktir. Bu dönemleri ise 1923-1950 dönemi, 1950-1960 dönemi, 1960-1980 dönemi ve 1980'lerden günümüze kadar olan dönem olarak ayırmak mümkündür.

1923-1950 döneminde iç göç olgusunun önemsiz sayılacak kadar az sayıda olduğu söylenilebilir. Bu dönemde kırdan kente zayıf bir göç hareketi söz konusuydu. Bu göç hareketlerine, sonraki dönemlerle kıyaslanamayacak kadar küçük gruplar katılmaktaydı (İçduygu ve Sirkeci, 1998a: 251). Türkiye'de ilk zamanlar düşük düzeyde yaşanan iç göç hareketleri, 1950'li yıllara gelindiğinde toplumu derinden etkileyen bir olgu haline gelmiştir. Bu dönemde yaşanan tarımsal değişim ve dönüşümlerle birlikte itici bir hâl alan kırsal ve sanayileşmeye bağlı olarak çekici bir hâl alan kent, Türkiye'de iç göçlerin yoğun bir şekilde yaşanmasını açıklamaktadır (Şen, 2014: 231).

Bu bağlamda "tarım kesimindeki gerek nüfusun gerekse ulusal gelirin payının

düşme nedenleri, tarım politikalarının yanlışlığı, nüfus artışının hızlı olması nedeniyle köy topraklarının parçalanmışlığı, 1950’den bu yana tarımda hızlı makineleşme ve daha geniş alanların tarıma açılmalarının yanı sıra köylünün elde ettiği gelirin ve yaşam düzeyinin düşmesi köyün iticiliği olarak kabul edilmektedir” (Oktik, 1996: 81). Gündüz ve Yetim (1996)’e göre “itme faktörleri insanların içinde yaşadıkları koşulların ya katlanılmaz olarak görülmesi ya da rahatsızlık vermesidir. İtme faktörleri arasında toprağın düşük verimi, düşük ücret, sınırlı iş olanakları, eğitim-sağlık vb. olanaklardan yoksunluk, kıtlık, sınırlı toplumsal devingenlik, toplumsal çatışma ve terör özellikle anılabilir. Çekme faktörü ise içinde bulunulmakla bir öncekine göre daha iyi koşullara ulaşılacağına göstergeleridir. Çekme faktörleri arasında iş olanakları, yüksek ücret, ucuz ve verimli toprak, yükselme olanakları, sağlık-eğitim vb. olanakların artması, gıda maddelerinin bol ve çeşitli olması, iyi konut olanağı, toplumsal güven ve huzur özellikle anılabilir” (Gündüz ve Yetim, 1996: 110-111). Bunun yanı sıra ulaşım olanaklarının artmasıyla birlikte bireylerin hareket edebilmek anlamında daha özgür olmaları, iş olanaklarının bireyleri, sürekli gelir elde eden bireylere dönüştürmesi, çalışmanın getirdiği sosyal güvence, kentin aile bireyelerine tanıdığı eğitim, sağlık gibi olanaklar kenti çekici kılan özelliklerden bazılarıdır (Oktik, 1996: 81). Akşit (1998)’e göre “köyden dışarıya göçler, orta gelişmişlik düzeyinde yani köye modern teknolojinin girdiği, işlenebilecek toprağın sınırlarına varıldığı ve toprağın parçalanma tehlikesinin ve kentteki ilişkiler yoluyla kentteki daha iyi iş veya hizmet olanaklarının algılandığı noktaya varıldığı anda gerçekleşmektedir” (Akşit, 1998: 26).

Özellikle 1940’lı yıllardan sonra Batı’dan gelen, Marshall Yardımı gibi maddi katkıların da etkisiyle kapitalistleşme ve modernleşme hareketleri kırdaki toprağa dayalı işlerden kopuşu, kentlerde ise hizmet ve sanayi sektörü için önemli bir işgücü gereksinimini beraberinde getirmiştir. 1950-1960 döneminde ise kır-kent nüfus dağılımları değişmiştir. 1950’lerde nüfusun dörtte biri kentlerde yaşarken kentli nüfus oranı 1960’larda %30,54’e yükselmiştir. Bu artış miktarı kırdaki azalan nüfus artışları ile birlikte düşünüldüğünde, yoğun bir göç hareketinin yaşanmakta olduğu yorumuna bizi ulaştırmaktadır (İçduygu ve Sirkeci, 1998b: 269).

1960 ile 1980’li yıllardaki dönemde ise sanayi toplumu olma yolunda hızlı bir ilerleme kaydedemeyen Türkiye’de kentsel alanlar, kente doğru hızla akan kırsal nüfusu aynı hızla emme gücüne sahip olamamışlardır. Kırsal alanlardan akan işgücünü istihdam edecek sanayinin gelişmemesi ve kentsel alanların kırsaldan gelen

nüfusu barındıracak konut oluşumunu sağlayamamış olması gecekondularda yaşayan ve ikincil ekonomik sektörlerden geçimini sağlamaya çalışan bir göçmen kitlesini kent nüfusunun ağırlıklı bir parçası haline getirmiştir. Bu göçmen kitlesi ise oluşan göç ağı ile birlikte göç dalgalarının sürekliliğini sağlamıştır (İçduygu ve Sirkeci, 1998a: 252). Böylece 1980’den günümüze kadar olan dönemde, nüfus ve sermaye hareketi hızlanmıştır. Yani 1950’li yıllarda başlamış ve hızlanmış olan iç göç hareketi, daha çok ülkenin kırsal alanlarında meydana gelen dönüşümün ivme kazanması yani bir anlamda kırsal ‘iticiliği’ ile açıklanabilirken, 1960’lı yılların sonları, 1970’li yıllar ve 1980’li yılların başına kadar ise daha çok kentsel alanlarda meydana gelen dönüşümün belirleyiciliği yani bir anlamda kentin ‘çekiciliği’ ile açıklanabilir. 1980’li ve 1990’lı yıllarda ise iç göç olgusu ve iç göç süreçleri modernleşme temelindeki toplumsal dönüşümün iletişim teknolojileri ile daha da yoğunlaşmasıyla yeni bir döneme girmiştir (İçduygu ve Ünal, 1998: 43). 1990 ve sonrasında ise siyasal politikalar sonucunda zorunlu göçler meydana gelmeye başlamıştır. 1990’lı yıllar boyunca köylerini terk etmek zorunda kalan yüz binlerce insan gerek kendilerine yakın kentlere gerek ise büyük kentlere göç etmişlerdir. Dolayısıyla bu dönemdeki göç hareketleri ülkenin doğusunda güvenlik nedeniyle yaşanmış olmasından dolayı ekonomik temelli yapılan iç göçlerden farklılık göstermiştir (Taş ve Özcan, 2013: 292-293). 2000’li yıllardan bu yana ise sosyo-ekonomik ve kültürel nedenlerden dolayı kırdan kente yapılan iç göçler varlığını sürdürmektedir.

Kırdan kente yapılan bu iç göçler bazı ‘sorunlu’ sonuçları da beraberinde getirmektedir. Bunlardan ilki -özellikle büyük kentlerimizde meydana gelen- hızlı ve çarpık kentleşmedir. İkinci olarak ise, kentlere göç eden bireylere yetecek kadar konut miktarının olmamasından kaynaklanan konut problemi ve gecekondulaşma sorunudur. Üçüncü olarak ise kentlere gelen bireylerin geldikleri kentin istihdam yapısına ve işgücü piyasasına olan etkileridir (Öztürk ve Altuntepe, 2008:1600). Örneğin; kentin iş piyasasında göçmenlerin işgücünü değerlendirebilecek iş olanakları, teknoloji yoğun yatırımlardan dolayı azalırken, güvencesiz, süresiz, düşük gelirli vb. işlerde çalışanların oranı artmaktadır (Peker, 1998: 301). İç göçlerin sebep olduğu dördüncü sorun ise kişilerin geldikleri kentlere ekonomik ve sosyal açıdan uyum sağlayamamaları sonucunda oluşan kentlileşme problemi olmakla birlikte; insanların kente zihinsel olarak ne derece uyum sağladıklarının bir göstergesi olan sosyal yapı değişimleridir (Öztürk ve Altuntepe, 2008: 1600).

Kısaca değinilmiş olan kırdan kente yapılan iç göçün sonuçlarını her iki cinsiyete genellemek ise sorunlu ve eksik bir bakış açısını beraberinde getirecektir. Fakat göç

çalışmalarında gerek göçün nedenleri gerekse sonuçları itibariyle yapılan şey ise genellikle cinsiyet faktörünün gözden kaçırılarak merkeze erkeklerin konulması ve bulguların her iki cinsiyet açısından genellenmesidir. Dolayısıyla toplumsal cinsiyet bakış açısı ile ele alınmayan göç ile ilgili yapılan her bir araştırma bu anlamda kadını ‘görünmez’ kılmaktadır.

1-1-Bağlantılı Göç Sürecinde Kadın

Kırdan-kente yapılan iç göç sürecine kadınlar ise çoğunluklu olarak bağlantılı göç aracılığı ile göçe dahil olmaktadır. Bu noktada bağlantılı göç, ailenin herhangi bir sebepten dolayı (iş tayini, iş bulmak vb.) göç eden erkek üyelerini takip eden kadınların hareketini tanımlayan bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bağlantılı göç olgusunda kadının bağımsız bir göç kararından ziyade, aile içindeki konumuyla ilişkili olarak (eş, kız çocuk vb.) yeni bir mekâna taşınması söz konusudur. İç göçün temel belirleyicilerinden olan ‘itici’ ve ‘çekici’ etmenler olarak tabir edilen etkenlerin ise ‘bağlantılı göç’te kadınların kendilerinden ziyade yanında ya da peşinden gittikleri erkeklere yönelik olduğunu söyleyebiliriz (İlkkaracan ve İlkkaracan, 1998:3). Fakat bu durum bizi kadınların göçe dâhil olmasının yalnızca ‘bağlantılı göç’ yoluyla gerçekleştiği yanılgısına düşürmemelidir.

Bu bağlamda ‘birey’ olarak kendilerine ait ‘itme’-‘çekme’ nedenlerinden dolayı göç eden kadınların varlığı söz konusudur. Örneğin, genellikle kadınlara açık iş olanakları nedeniyle (hizmetçi ya da seks işçisi olarak) ekonomik göç ya da ekonomik göçten çok farklı olan siyasi göç ve mültecilik çerçevesinde kadınların, ailenin erkek bireylerinden bağımsız olarak hareketi de söz konusudur (İlkkaracan ve İlkkaracan, 1998:3). Gerek bağlantılı göç yoluyla göçe dahil olan kadınlar gerekse kendilerine ait itme-çekme faktörlerinden dolayı göçe dahil olan kadınlar olsun bireylerin göç etme nedensellikleri ve göçün sonuçları ailenin ekonomik durumu, göç ettikleri ve geldikleri yerin sosyal yapıları, etnik kökenleri vs. bağlamında kendi içlerinde bile farklılık göstermektedir.

1-2-Göçmen Kadın ve İstihdam

Kadınların mağduriyeti ve sorunları üzerinden şekillenen göç çalışmalarının çoğu göç ve toplumsal cinsiyet ilişkisi bağlamında önemli gerçekleri görünür kılıp tartışmaya açarken, göç sürecinin kadınlar açısından olumlu olabilecek sonuçlarını silikleştirmektedir (Çakmak, 2010: 50). Dolayısıyla bu gerçeği göz ardı etmeden iç göçün sonuçlarından biri olan göçmen kadının ücretli iş gücüne katılmaları ve bu

duruma paralel olarak meydana gelebilecek olan değişimlerden kısaca bahsetmek gerekirse;

Göç, istihdamı iki açıdan etkilemektedir. Bunlardan ilki, makro seviyedeki işgücünün kentsel bölgelerde istihdam üzerindeki arz yönlü etkisidir. Göç, işgücü piyasası açısından, emek arzına karşı yeterince talep oluşturamayan yerlerde işsizliğin kente taşınmasıdır. Bu ise kentsel bölgedeki işsizler için bir rekabet unsuru (yedek işgücü deposu) oluşturmakta ve iş piyasasındaki çalışma koşullarını olumsuz etkilemektedir. Dolayısıyla bu durum; ücretlerin düşmesi, işçi devrinin ve kayıt dışılığın artması gibi sonuçlara yol açmaktadır. İkincisi ise işgücü yapısında meydana gelen dönüşümlerin toplumsal etkisidir. Göç edenler, tarımsal işgücü yapısından kentsel işgücü yapısına geçerken, bu geçiş yalnızca göç eden bireyleri değil, bir bütün olarak tüm hane halkını etkilemektedir. Yani kentsel bölgedeki istihdam şartları genel olarak tüm bireyleri etkilemektedir. Ancak bu etki çocuklar, gençler, kadınlar ve ‘aile reisleri’ üzerinde farklı biçimlerde meydana gelmektedir. Örneğin; göç olgusu kırdan kente göç etmiş olan erkek nüfus üzerinde ücretli işgücüne katılımı yaratırken, ailenin diğer üyelerini de çalışma hayatının içine çekmektedir. Bu anlamda iç göçün kadın emeği üzerindeki etkisi, genellikle kırsal alanlarda ‘ücretsiz aile işçisi’ olarak kullanılan kadın emeğinin çalışma hayatından çekilmesi şeklinde meydana gelmektedir (Başel, 2006: 308-309). Özellikle kırsal alanda ücretsiz aile işçisi olan kadın, kente geldiğinde ‘potansiyel vasıfsız işgücü’ olmaktadır. Kentteki kadına kıyasla daha az beşeri sermayeye sahip olan kadın - genellikle- kendisine daha düşük düzeylerde ücret sunan ve daha az vasıf gerektiren enformel sektörde yer bulmaktadır (Korkmaz ve Korkut 2012: 56).

Tüm bunlara ek olarak kadın emeğinin çalışma hayatına çekilmesi pek çok noktadan ataerkil pratikler çerçevesinde gerçekleşmektedir. Böylelikle göçün her aşamasında yine toplumsal cinsiyetçi iş bölümü kendini bir şekilde yeniden üretmekte iken kadınların işgücü piyasasına katılması, herhangi bir işte çalışmaya karar vermesi, özellikle köyden kente göç de kadınların bireysel kararlarının ötesinde erkeğin izni ve denetimiyle belirlenmektedir. Çünkü çoğu zaman köyden kente yeni göç edenler arasında evli kadının çalışması hoş karşılanmamakta, çalışma önceliği ailenin erkek bireylerinde olmaktadır. Göçten sonra kentte geçirilen süre uzadıkça kadınların çalışmasına daha çok ‘rıza’ gösterilmekle beraber yapacakları iş konusunda yapılan ciddi kısıtlamalar dikkat çekmektedir. Çünkü toplumda kadına biçilen roller etrafında şekillenen aile ve sosyal ortam kadının işgücüne katılmasını etkilemektedir. Çocuk ve yaşlıların bakımını geleneksel olarak sadece kadının görevi olarak gören, cinsiyete dayalı iş bölümü ve kadın işgücü arzını kısıtlayan

ataerkil zihniyet anlayışı kadının işgücüne katılımının önündeki en büyük engeldir (Önder, 2013: 50). Kadına yüklenen sorumlulukların, geleneksel ataerkil düşüncelerle beslenmekte olduğunun ve zaten kentte giderek azalan istihdam ve diğer olanakların kadınların daha geri planda kalmalarının önünü açmakta olduğunun da farkına varılmalıdır (Buz, 2009: 47).

Ayrıca emek sömürüsü ve eşitsizlik ekseninde temellenen genelde kadın istihdamı özelde ise göçmen kadın istihdamı aynı zamanda yapısal olarak bazı değişimleri de beraberinde getirme gücünü kendi içinde barındırmaktadır. Örneğin; kırdan geleneksel olarak kadına ait olan annelik rolü ve ev işleri, kent yaşamında, özellikle çalışma hayatına katılan kadınların sahip olduğu ailelerde eşler arasında paylaşılmasını ayrıca kadının ise yeni roller almasını beraberinde getirebilmektedir (Onat, 1993: 23). Kadının aile ekonomisine olan katkısı ve bu bağlamda almış olduğu sorumluluk geleneksel 'kadınlık' görevi olarak görülen işlerde sorumluluklarını azaltabilir ya da tam aksine her iki sorumluluğu üstlenmesine sebep olup kadının yükünü daha da artırabilmektedir.

Göçmen kadının çalışması genel olarak emek sömürüsü üzerine temellenmiş olsa da yoksullukla mücadele bakımından, kadın cephesinden aile gelirin bir katkı olduğunda için önemli bir işlevi yerine getirmektedir. Bu durum kadının ailedeki konumunu 'iyileştirme', aile içinde söz sahibi olabilme ve aile içindeki ataerkil ilişkilerde bazı dönüşümlerin meydana gelmesi gibi sonuçları beraberinde getirebilmektedir (Buz, 2009: 47). Meydana gelebilecek olan bu dönüşümler ise temelinde eşitliğin olduğu ailevi ilişkilerin zeminini kurma gücünü bünyesinde barındırmaktadır. Ancak bu çalışma dahilinde -alan araştırması sürecinde- görüşme yapılan kadınlar, kırdan kente göç süreciyle işgücüne katılan göçmen kadınların ekonomik anlamda belli bir kazançlarının olmasının kadın ve erkek eşitliği bağlamında **tam anlamıyla** eşit bir ilişki içinde oldukları yanılığısına bireylerinin düşmemesi gerektiğinin bir örneğini göstermişlerdir.

2-Alana Dair

Çalışmanın alan araştırması kısmı, Antalya'nın Manavgat İlçesinin Çolaklı Beldesinde bulunan Merkez (Gedikliler) mahallesinde gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmanın evreni; Isparta'nın Şarkikaraağaç ilçesinin Gedikli köyünden göç ile gelip Çolaklı'ya yerleşerek ücretli iş gücüne katılan kadınların tamamıdır. Örnekleme ise; Gedikli köyünden göçle gelerek Çolaklı'nın Merkez (Gedikli) mahallesine yerleşen ve ücretli iş gücüne katılan kadınlardır.

Yaklaşık on iki hanenin bulunduğu Merkez (Gedikliler) mahallesinde yaşayan insanların pek çoğu Isparta'nın Şarkikaraağaç ilçesinin Gedikli köyünden iç göç ile gelmişlerdir. Bu noktada, Merkez (Gedikliler) mahallesinin alan araştırması için tercih edilme nedeni, kaynak bölgede geçim kaynakları genellikle balıkçılık, hayvancılık, kiraz yetiştiriciliği kesimcilik olan ve ücretsiz aile işçisi olarak çalışan kadınların pek çoğunun hedef bölgede ücretli iş gücüne katılmalarıdır. Çünkü bu mahallede yaşayan hane halkındaki kadınların pek çoğu turizm ile ilgili sektörde çalışmaktadır. Kimisi otelde hizmet sektöründe çalışırken, kimisi de turistik eşyaların ve fastfood yiyeceklerin satıldığı haneye ait ya da kira olan dükkanları işletmektedirler. Dolayısıyla örneklem grubuna katılacak olan bireyler belirlenirken kırdan kente göç ile birlikte iş gücüne katılan ve süreci anlatabilecek olan kadınlar tercih edilmiştir. Dolayısıyla amaçlı örneklem seçimi yapılmıştır.

Çalışma dahilinde 8 kadın ile yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılarak derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Yarı yapılandırılmış görüşme tekniğinin kullanılma sebebi ise; yapılandırılmış görüşme tekniğinden daha esnek olmasıdır. Bu teknikte, araştırmacı önceden sormayı planladığı soruların yer aldığı görüşme formunu hazırlar ve görüşmenin akışına bağlı olarak değişik yan ya da alt sorularla görüşmenin akışını etkileyebilir ve kişinin yanıtlarını açmasını ve ayrıntılandırmasını sağlayabilir. Böylelikle görüşme sabit sorular çerçevesinde sınırlandırılmamış olur. Ayrıca yüz yüze gerçekleştirilecek olan bu görüşmede cevaplayıcının görüşme esnasında kullandığı dilin yanında jest ve mimikleri ile verdiği mesajların da bilgi verici olabileceği ve bazı malumatları bir kenara bırakarak birinci ağızdan bilgilere ulaşmanın daha sağlıklı olacağı düşünülmüştür.

Görüşme esnasında kolaylaştırıcı etmen olarak, görüşmecilerin kabulü doğrultusunda ses kayıt cihazı kullanılmıştır. Ses kayıt cihazının kullanılma nedeni; hem geri dönülebilir olması hem de hem de not alınırken bazı kısımların kaçırılacağı düşüncesidir. Alan verileri görüşme yapılan kadınlarla sınırlı bir geçerliliğe sahip olmakla birlikte genellenebilir bir çalışma değildir. (Görüşme yapılan kadınlar bu çalışmada G şeklinde kodlanarak G1, G2, G3, G4, G5, G6, G7, G8 biçiminde numaralandırılmıştır.)

2-1-Alan Verilerine Dair İnceleme

Kırdan kente göç ile birlikte iş hayatına giren kadınlar, ücretli iş gücüne katılmış olmanın getirdiği değişikliklerden bahsederlerken öncelikli olarak kente geldikten sonra ekonomik anlamda belirli bir gelire sahip olmayı kırdaki yaşam şartlarıyla

kıyaslamışlar ve kazanmış oldukları gelirin ekonomik anlamda kendilerini özgür hissettirdiklerini ifade etmişlerdir.

“Mesela yaylada para özgürlüğüm yoktu. Burda para özgürlüğüm var. Çünkü çalışıyosun.” (G6)

“Gediklideki kadınlar gündelik u kendi işlerini kendi yaparak para kazanıyor. Burdaki kadınlar belli bi işte çalıştıkları için kendi maaşlarını kendileri aldıkları için burdakilerin biraz onlardan farkı oluyor. O fark şöyle oluyor burdakiler u daha ekonomik özgürlüğe sahip olmuş oluyo.” (G4)

“Gedikli’de av örerdim. Avcı parayı getirdi mi benim kaynana parayı cebine indirirdi. Çolaklı’da para kazandığımda gerçekten para kazandığımı hissediyorum. Yanımda hiç param eksik olmaz. Genelde istediğimi alırım.”(G2)

Fakat ekonomik anlamda kadının kendi parasını kazanarak aile ekonomisine katkı sağlıyor olması, o kadının her zaman ekonomik anlamda kedi ‘ayakları üzerinde durduğu’ anlamına gelmemektedir. Dolayısıyla eşlerden birinin kazandığı paranın kontrolünün diğerinde olması (eğer aile içinde eşitlik kavramı göz ardı edilmeden para kontrolüne ilişkin bireylerin belirlenmiş olduğu herhangi bir ilke mevcut değilse) eşitlik bağlamında kadın-erkek eşitliğini zedeleyen unsurlardan bir tanesidir. Örneğin G2 para kontrolü ile ilgili şunları ifade etmektedir;

“Para ikimizde de duruyor. Ayrı gayrımız yok. Zaten hiç ben daha çekmedim maaşı o çekti. Zaten kredi falan da var. Ama bana belli bir miktar para verip al bunu da sen harca demez nerde dicesek. Ama borcumuz olmasa parayı getirip bana vercenı biliyorum. Çünkü önce öyleydi.” (G2)

Görüşülen G2 para kontrolünün eşiyle ikisinde olduğunu ifade etmekte ve görüşmenin devamında ise eşinin kendisine kendi ihtiyaçları için belli bir miktar para ‘vermediğini’ dile getirmektedir. Bu durum “görüşme yapılan kadına paranın kullanımının ortak olduğunu düşündüren şey nedir?” sorusuyla bizleri karşı karşıya getirmektedir. Bu bağlamda görüşülenin maaşının kontrolünü kendi ‘isteği’ ile kocasına vermesi ve eve giren gelirin harcamalar bağlamında nereye gittiğinden haberdar olması nedeniyle görüşme yapılan kadın para kontrolünün ortak olduğunu düşünmektedir. Görüşme yapılan kadınların çoğunluğu her ne kadar maaşlarını kontrol etme ve maaşları üzerinde söz sahibi olma anlamında ikinci planda olsalar da, kadınların kendileri tarafından ücretli bir işte çalışıyor olmaları ekonomik

anlamda özgürlük olmaları ile eş değer olarak algılanmaktadır.

Ekonomik anlamda kadının para kazanıyor olması genellikle kadının ekonomik anlamda özgür olduğu düşüncesi ile eş değer tutulmaktadır. Ancak yapılmış olan alan araştırması; kişilerin eğitim durumunun, içinde bulunmuş olduğu toplumun bakış açısına göre şekillenen aile yapılarının, kadının kendi parasını kontrol etme noktasında etkisi olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla kadının kendi kazandığı parayı kontrol etme durumuna göre farklı pratikler olduğu gerçeği ile karşı karşıya kalmaktayız. Bunlardan bir tanesi ise kadının kendi rızası olmadan kazandığı geliri kocasının kontrol etmesi durumunda kadının ekonomik anlamda sömürüldüğüdür. Sömürünün olduğu bir ilişki ağı ise cinsiyet farkı gözetmeksizin eşitliğin olmadığı pratikleri ortaya çıkarmaktadır. Her ne kadar kadının çalışması emek sömürüsü üzerine temellenmiş olsa da aile gelirine kadın cephesinden bir katkı olduğu için önemli bir işlevi yerine getirmektedir. Bu durum kadının aile içinde söz sahibi olabilmesini ve aile içindeki ataerkil ilişkilerde dönüşümler gibi sonuçları da beraberinde getirebilmektedir (Buz 2009: 47). Bu bağlamda görüşme yapılan kadınların bazıları ücretli iş gücüne katıldıktan sonra hane içinde daha fazla söz sahibi olduklarından bahsetmişlerdir.

“Çalışmazkindeki durumun bi başka tabi eline para geçmiyo. Söz hakkın olsa da ona göre oluyo.” (G7)

“...Bu bana güç veriyor mutlaka. Söz sahibi olmanı istediğin şeyi alabilmeni sağlıyo.” (G8)

Dolayısıyla kadının ücretli bir işte çalışması, ev içi geleneksel rol ve görevler bağlamında kadınların deneyimlemiş oldukları gündelik pratikleri değiştirme gücünü içinde barındırmaktadır yorumunu yapmak mümkündür. Kırdan kente göç sonrasında kocasıyla birlikte turizm sektöründe çalışmaya başlayan G6 bu anlamda şunları dile getirmektedir;

“...hangimiz yemeği yaptıysa öbürküsü bulaşığı yıkar. Ya da birimiz yemeği yapar, birimiz çayı demler gibi ya da sofrayı kurar gibi. Ama yaylada mesela erkek oturuyo sofra önüne geliyor sofra kalkıyo çay önüne geliyo. Ben kendi ailemde de onu gördüm.” (G6)

Kırdan kente geldikten sonra kocasıyla beraber turizm sektöründe çalışan bir diğer görüşülen kişi olan G1 ise;

“Çocukla ben ilgilerim. Gerekirse o da yapar (kocasını kastederek) misal ben yoğunken. Çocuğu parka götürmüş, getirmiş geçen gün. Duş

aldırılmış yatırmış, sağolsun”(G1) ifadelerini dile getirmiş ve “sen yoğun değilken yapar mı?” sorusuna ise;

“Ben varken yapmaz. Amma ben yokken de yedirir içirir yani gereken neyse yapar. Beziyse alınacaksa alır, yedirilecek şeyleri yedirmeye çalışır yani. Hakkını yiyemem”.(G1) şeklinde cevap vermiştir.

Bu bağlamda ücretli iş gücüne katılan kadınların eşlerinin, ev işlerine ortak olmak anlamından ziyade yardım etmek anlamında dahil olduklarını ve kadınların kırsal alanda ev işinde aldıkları görev ve sorumlulukların kente gelip ücretli iş gücüne katıldıktan sonra hafiflediği yorumunu yapmak mümkündür. Ancak bu durum bireyleri, kırdan kente göç sonrasında aile içinde kadın ve erkek arasındaki ilişkilerin **tam anlamıyla** eşitlikçi bir zeminde kurgulandığı yanılgısına düşürmemelidir. Zira erkeğin ev işlerine ‘yardım’ etmek anlamında dahil olması, özünde ev işinin kadına ait olduğu düşüncesini beslemektedir. Halbuki eşitliğin olduğu bir aile ortamında ‘yardım’ değil, ‘ortaklık’ söz konusu olmalıdır. Ancak gerek bazı kadınlar gerek ise bazı erkekler açısından erkeklerin yapmış olduğu işin miktarından ziyade yapılan işin sembolik olarak değeridir önemli olan. Çünkü ataerkil değerlerin baskın olduğu geleneksel aile tiplerinde kadınların eviçi emekleri kocalarıyla kıyaslanmaz. Dolayısıyla kadınların ev içi emeklerinin görülmediği bu tip ailelerde erkeklerin ev içi emekleri daha çok görünür kılınmakta ve bu anlamda kadın ile erkeğin eşit olduğu yanılgısını uyandırmaktadır.

İçinde bulunduğumuz dönemde geçen yüzyılda olduğu gibi üzerinde önemle durulan konuların başında gelen kadın-erkek eşitliği meselenin ‘kadın sorunu’ şeklindeki telaffuzu, ve kadını bir problem olarak algılayan anlayış, çözüm üretme konusundaki yetersizliklerini ortaya koymaktadır. Dolayısıyla cinsiyete dayalı toplumsal eşitsizliklerin ortadan kaldırılması için bu anlayışın terk edilmesi gerektirmektedir. Çünkü, eşitsizlik sorunu aslında insan haklarına ilişkin bir sorundur (Yeşilorman 2001:270).

Sonuç

1950’lerde yoğunluklu olarak ortaya çıkmış olan ve bugün de halen varlığını devam ettirmekte olan kırdan kente yapılan iç göç hareketinin beraberinde getirmiş olduğu pek çok sonuçları bulunmaktadır. Bu sonuçlar, bireylerin gelmiş oldukları kaynak bölge ve göç etmiş oldukları hedef bölgenin özelliklerine göre farklılık gösterirken aynı zamanda bireylerin eğitim durumları, ekonomik durumları ve cinsiyetleri bağlamında da çeşitlilik göstermektedir. Kırdan geleneksel aile işçisi olarak çalışan göçmen kadınların bazılarının iç göç ile birlikte kentte ücretli iş gücünde çalışmaya başlamaları bu sonuçlardan yalnızca bir tanesidir. Ücretli iş gücünde çalışan her kadının ekonomik anlamda özgür oldukları düşüncesi hakim bir gerçekliktir.

Kadının ücretli iş gücünde çalışmaya başlamasıyla birlikte aile bütçesine ekonomik anlamda olumlu bir etkisi söz konusudur. Kadının hane içine olan bu ekonomik etkisi, kadının hane içinde kıra kıyasla daha çok ‘söz sahibi’ olacağı ve kadının ücretli iş gücünde çalışmasının bir sonucu olarak ev işlerindeki görev paylaşımlarında bazı değişikliklerin olacağı düşüncesiyle bizleri karşı karşıya getirmektedir. Buna paralel olarak ise kırdan kente iç göç sonrasında kadın ve erkek arasındaki ilişkilerde kıra kıyasla daha eşit ilişkilerin var olduğu/olacağı algısını uyanmaktadır. Ayrıca ekonomik anlamda kendi geliri olan kadının bu anlamda özgür olduğu ve bu minvalde erkekle eşit olduğu algısı hakimdir. Ancak söz konusu gelirin kontrolü noktasında -içinde bulunmuş olduğumuz toplumun ataerkil olduğu gerçeğinden yola çıkılırsa- bu algının kimi zaman yanılgı olduğu gerçeği ile karşı karşıya kalmaktayız. Yapılan görüşmeler sonucunda da ‘erkek egemenliği’nin kadının kazanmış olduğu gelirin kontrolü noktasında da kendini göstermekte olduğu ortaya çıkmıştır.

Bir diğer önemli unsur ise; erkeğin ev işlerine ‘ortaklık’ anlamında olmasa bile ‘yardımcı olmak’ anlamında dahil olması erkeğin yaptığı işlerin nitelik ve niceliğine bakılmaksızın görüşme yapılan kadınların zihninde ev işi paylaşımı noktasında erkekle eşit oldukları algısını yaratmış olmasıdır. Yanılgı olan bu algının oluşmasındaki en büyük etmenlerden biri ise özel alandaki ev işlerinin kadına ait olduğu düşüncesidir. Dolayısıyla görüşme yapılan kadınlar bu düşünceden hareketle erkeğin alanını da kamusal alan olarak kurgulamışlar ve kamusal alana da kadının dahil olmasını kadın ile erkeği eşit kılan etmenler arasında ele almışlardır.

Kaynakça

- AKŞİT, B. (1998). "İçgöçlerin Nesnel Ve Öznel Toplumsal Tarihi Üzerine Gözlemler: Köy tarafından Bir Bakış", *Türkiye'de İçgöç*, İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.
- BAŞEL, H. (2006). "İç Göçün Sonuçları Ve İşgücüne Etkileri", Cumhuriyet Üniversitesi, İ.İ.B.F., Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, Sayı 51.
- BUZ, S. (2009). "Göç ve Kentleşme Sürecinde Kadınların 'Görünürlüğü'". Hacettepe Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü. *Aile ve Toplum Dergisi*, Cilt 5, Sayı 17, (Nisan-Mayıs-Haziran 2009).
- ÇAKMAK, S. (2010). "Değişen Hayatların Görünmez Sahipleri: Göçmen Kadınlar", *Fe Dergisi* 2, Sayı 2, s. 50-64.
- GÜNDÜZ, M.-YETİM, N. (1996). "Terör ve Göç", *II. Ulusal Sosyoloji Kongresi*, (Toplum ve Göç), Ankara: Sosyoloji Derneği.
- İÇDUYGU, A.-SİRKECİ, İ. (1998a). "Cumhuriyet Dönemi Türkiye'sinde Göç Hareketleri", *75 Yılda Köylerden Şehirlere*, Baydar, O. (Ed.), İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.
- İÇDUYGU, A.-SİRKECİ, İ. (1998b). "Bir Ülke, Bir Aile ve Birçok Göç: Cumhuriyet Döneminde Bir Toplumsal Dönüşüm Örneği", *75 Yılda Köylerden Şehirlere*, Baydar, O. (Ed.), İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.
- İÇDUYGU, A.-ÜNALAN, T. (1998), "Türkiye'de İçgöç: Sorunsal Alanları ve Araştırma Yöntemleri", *Türkiye'de İçgöç*, İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.
- İLKKARACAN, İ.-İLKKARACAN, P. (1998). "1990'lar Türkiye'sinde Kadın ve Göç", *75 Yılda Köylerden Şehirlere*, İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.
- KELEŞ, R. (1998). *Kent Bilim Terimleri Sözlüğü*, Ankara: İmge Kitabevi
- KOÇAK, Y.-TERZİ, E. (2012). "Türkiye'de Göç Olgusu, Göç Edenlerin Kentlere Olan Etkileri ve Çözüm Önerileri", *KAÜ İİBF Dergisi*, Cilt: 3, Sayı: 3.
- KORKMAZ, A.-KORKUT, G. (2012). "Türkiye'de Kadının İşgücüne Katılımının Belirleyicileri", *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, C.17, S.2, s.41-65.
- OKTİK, N. (1996). "Köyün İticiliği-Kentin Çekiciliği", *II. Sosyoloji Kongresi* (Toplum ve Göç), Mersin: Sosyoloji Derneği.

- ONAT, Ü. (1993). *Gecekondu Kadının Kente Özgü Düşünce ve Davranışlar Geliştirme Süreci*, Kadın ve Sosyal Hizmetler Müsteşarlığı, KSHM; yayın no.73, Ankara: Kılıçaslan Matbaacılık Sanayi ve Tic. Ltd. Şti.
- ÖNDER N. (2013). “Türkiye’de Kadın İşgücünün Görünümü”, *ÇSGB Çalışma Dünyası Dergisi. Cilt:1, Sayı:1*.
- ÖZTÜRK, M.- ALTUNTEPE, N. (2008). “ Türkiye’de Kentsel Alanlara Göç Edenlerin Kent Ve Çalışma Hayatına Uyum Durumları: Bir Alan Araştırması”, Süleyman Demirel Üniversitesi.
- PEKER, M. (1998).“Türkiye’de İçgöçün Değişen Yapısı”, *75 Yılda Köylerden Şehirlere*, Baydar, O. (Ed.), İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.
- ŞEN, M. (2014). “Türkiye’de İç Göçlerin Neden ve Sonuç Bağlamında İncelenmesi” Karadeniz Teknik Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü, *Çalışma ve Toplum Dergisi, 2014/1*
- TAŞ, H. Y.-ÖZCAN, S. (2013). “Türkiye’de İç Göçün Yoksulluğa ve İstihdama Etkileri”, *SESSION 1B: Büyüme ve Gelişme Dergisi (S:289-298)*.
- TAŞCI, F. (2009). “Bir Sosyal Politika Olarak Göç”, İstanbul Üniversitesi Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü. *Kamu-İş; C:10, S:4/2009*.
- YEŞİLORMAN, M. (2001). “Toplumsal Eşitlikte Kör Nokta: Kadın Eşitsizliğine Genel Bir Bakış”, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt 11, Sayı 2, s. 269-280*, Elazığ.